

UDK 37.01 : 796
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 3. rujna 2012.

VRJEDNOVANJE OPĆEGA PROGRAMA TJELESNE I ZDRAVSTVENE KULTURE U OSNOVNOJ ŠKOLI – UČITELJI RAZREDNE NASTAVE

Dr. sc. Mara Šumanović
Dr. sc. Zvonimir Tomac
Mr. sc. Dražen Rastovski

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Učiteljski fakultet u Osijeku

Sažetak: Cilj ovoga rada bio je vrjednovati opći Nastavni plan i program tjelesne i zdravstvene kulture u nižim razredima osnovne škole s pomoću stavova razrednih učitelja. Uzorak ispitanika obuhvatio je 202 učitelja razredne nastave Osječko-baranjske županije. Procjenjivana su obilježja programa suvremenost, zanimljivost, korisnost, težina, opsežnost, usklađenost, provedivost, temeljna motorička znanja, jasnoća, poželjne promjene. Faktorskom su analizom dobivene tri prikrivene dimenzije koje predstavljaju pouzdane kriterije kojima je moguće vrjednovati opći plan i program. To su *korisnost i usklađenost; opsežnost i poželjne promjene* plana i programa. Rezultati ukazuju kako razredni učitelji najbolje ocjenjuju korisnost i zanimljivost programa. Smatraju ga opsežnim u ciljevima, zadaćama i sadržajima, dok su podijeljenih stavova prema poželjnim promjenama u planu i programu. Analiza razlika na dobivenim dimenzijama ukazuje kako se učitelji najviše razlikuju u procjeni prve dimenzije. Stariji učitelji, kao i oni koji kvalitetnije procjenjuju svoje uvjete rada, najbolje ocjenjuju korisnost i usklađenost i ne zahtijevaju promjene u programu. Najveći se dio učitelja slaže kako je opći nastavni plan i program opsežan u ciljevima, zadaćama i sadržajima. U izradi budućega predmetnog kurikula te bi se rezultate trebalo uvažiti.

Ključne riječi: opći nastavni plan i program, razredni učitelji, stavovi, tjelesna i zdravstvena kultura, vrjednovanje.

Uvod

Unaprjeđenje kvalitete odgoja i obrazovanja razlog je brojnih promjena i reformi koje se događaju u svijetu. S namjerom prilagodbe svoga sustava odgoja i obrazovanja Europskoj Uniji, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH donijelo je, u razdoblju od 2004. do 2010. brojne zakone i propise među kojima: 2005. *Plan razvoja odgoja i obrazovanja 2005. – 2010.* Na

temeljima *Nacionalnoga obrazovnog standarda* (HNOS, 2005), implementira se 2006. godine novi *Nastavni plan i program za osnovne škole*, 2008. donosi *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* te 2010. *Nacionalni okvirni kurikulum* (u daljnjem tekstu NOK). Navedenim su aktima stvorene pretpostavke za osmišljavanje i provođenje dubljih zahvata u odgojno-obrazovnom sustavu na nacionalnoj razini. NOK je temeljni dokument koji određuje sve važne sastavnice odgojno-obrazovnoga sustava. Njime se iskoračuje u kurikulski način planiranja i programiranja koji je usmjeren na ishode učenja odnosno učenička postignuća. NOK definira vrijednosti, ciljeve, načela, sadržaje i opće ciljeve odgojno-obrazovnih područja, vrijednovanje učeničkih postignuća te vrijednovanje i samovrijednovanje ostvarivanja nacionalnoga kurikula.

Vrijednovanja kvalitete nastave, planova i programa TZK obavljena su u svijetu i u nas. Najopsežnije istraživanje o stanju i statusu *tjelesne i zdravstvene kulture* (*physical education*) u svijetu proveli su Hardman i sur. (2008) u razdoblju od 1999. do 2007. godine. U prvoj internetskoj anketi iz 1999. sudjelovalo je 126 zemalja svijeta (ali ne i Hrvatska). Njihov je opći zaključak da se implementacija tjelesnoga odgoja kao školskoga predmeta vrlo često ne podudara sa zakonski propisanim kurikulumima. U 57% ispitanih zemalja status tjelesnoga odgoja je podcijenjen, tjelesni odgoj percipira se kao „manje važan“ nastavni predmet. Taj je stav izraženiji u ekonomski nerazvijenim zemljama. Neostvarivanju kurikularnih odrednica razlog je i pomanjkanje ili neodgovarajući prostor za tjelesno vježbanje. U istraživanju je istaknuto kako je na globalnoj razini odgovarajuće opremljena samo trećina prostora. Dodatni je problem nedostatak kvalificiranoga kadra. Hardman i suradnici 2003. ponovili su istraživanje. Rezultati i dalje ukazuju na raskorak između proklamiranoga i realiziranoga. Situacija se nije značajno promijenila od istraživanja iz 1999. godine i od berlinskoga sastanka iz te godine. I dalje je prisutan isti problem. Nedovoljan broj sati tjelesnoga odgoja u planu i programu, inferioran status predmeta, nedovoljno kompetentni ili obrazovani učitelji tjelesnoga odgoja, skromni materijalni uvjeti, prevelike skupine za vježbanje te opadanje tjelesnih sposobnosti i fitnesa mladih ljudi. Prisutan je porast pretilosti i prekid bavljenja športom ili tjelesnom aktivnošću već u tinejdžerskoj dobi. Autori smatraju kako se to stanje ne smije zanemariti. Traže ozbiljno djelovanje i snažnu političku potporu i argumente u korist tjelesnoga odgoja. Analiza stanja poslužila je ministarskoj raspravi u Europskoj uniji i izradi *Rezolucije o sportu i tjelovježbi*, koju je 2007. godine donio Europski parlament kao dio širega paketa športske politike u regiji. Autori zaključuju da su *Rezolucija o ulozi sporta u odgoju* Europskoga parlamenta iz 2007. godine kao i UNESCO-va zagovaračka akcija, koje su prvi put raspravljale o pitanjima tjelesnoga odgoja, dale snažan poticaj za budući kvalitetniji razvoj nastave tjelesnoga odgoja u svijetu.

Bez obzira na kurikulske promjene u svijetu i u zemljama Europske Unije, moguće je zaključiti da je stanje i status tjelesnoga odgoja u svijetu i u nas na nižoj razini od onoga koji to područje zaslužuje. Općenito se može reći kako postoji raskorak između onoga što je proklamirano i onoga što se u praksi ostvaruje. Postojeći se zakonski okviri za tjelesnu i zdravstvenu kulturu u Republici Hrvatskoj nedovoljno uvažavaju u praksi. To se osobito odnosi na materijalne uvjete za provedbu različitih programskih oblika rada. Osim materijalnih uvjeta, važna je i kvaliteta nastavnika – učitelja. Provedba programa tjelesne i zdravstvene kulture u razrednoj nastavi apsolutno odgovara Hardmanovoj (2008) procjeni na svjetskoj razini. Iako je u našoj zemlji, još od 1992. godine, povećana razina izobrazbe učitelja razredne nastave, u praksi se nedovoljno „osjete“ kvalitativni pomaci.

Baranović i sur. (2006) evaluirali su (2003), uz ostale nastavne programa osnovne škole RH, i program tjelesne i zdravstvene kulture (implementiran 1999. godine). Studija je imala cilj dijagnosticirati stanje u provedbi programa za buduće promjene (uvođenje HNOS-a i dr.). Rezultati stanja programa TZK, iz perspektive učitelja razredne nastave, upućuju na njegovu nedovoljnu suvremenost i usklađenost s drugim predmetima. Karakteristike *korisnost i važnost* TZK, uz matematiku, dobile su najviše ocjene razrednih učitelja. Zanimljivo je zaključiti kako razredni učitelji imaju pozitivne stavove prema vrijednosti TZK, ali očito nisu dovoljno motivirani da te vrijednosti u praksi i ostvare.

U istraživanjima u području kineziološke metodike (kojoj pripada i TZK) vrijednovali su se pojedini parcijalni i cjeloviti problemi plana i programa (npr. Katić, Viskić & Šumanović, 1998). Najčešće su se istraživali programski sadržaji i njihova distribucija u funkciji postizanja programskih ciljeva. U pravilu su pokusni programi bili učinkovitiji od postojećih. Neljak (2002) u vrijednovanju nastavnih planova i programa TZK utvrdio je kako su zadatci programa preopćeniti i predlaže da se ciljeve i zadaće u budućim planovima i programima treba odrediti posebno za svaki razred, dob i spol učenika. Morgan i Hansen (2008) istražili su samopercepciju učitelja razredne nastave o prednostima i rezultatima njihova programa tjelesnoga odgoja. Rezultati su pokazali da učitelji vjeruju u vrijednosti ovoga programa koji pozitivno utječe na učenje i ponašanje učenika. Ocjenjuju kako se neuključivanje tjelesnoga odgoja u njihov svakodnevni program rada odražava na nastavu skromne obrazovne vrijednosti.

Pašalić (2009), u istraživanju stavova i akademskih kompetencija učitelja razredne nastave za tjelesnu i zdravstvenu kulturu, zaključuje da su navedene kompetencije učitelja na niskoj razini.

Uvodna razmatranja objašnjavaju razloge odabira problema toga istraživanja na temelju kojega se i definirao njegov cilj.

Osnovni je cilj toga istraživanja bio vrijednovati opći, odnosno propisani Nastavni plan i program tjelesne i zdravstvene kulture u osnovnoj školi od 1. do 4. razreda s pomoću procjena učitelja razredne nastave. Na temelju dobivenih dimenzija utvrditi razlike u procjenama ispitanika podijeljenih u kategorije klasifikacijskih varijabli upitnika (socio-demografska obilježja i procijenjeni uvjeti rada) te logičkom analizom istaknuti dobre i slabe strane i smjernice za razvoj aktualnoga plana i programa tjelesne i zdravstvene kulture za niže razrede osnovne škole.

Metode rada

Sudionici

Uzorak ispitanika u ovom istraživanju obuhvaća učitelje razredne nastave Osječko-baranjske županije koji izvode plan i program svih nastavnih predmeta od prvoga do četvrtoga razreda osnovne škole. Ukupno je sudjelovalo 202 učitelja koji su u razdoblju od lipnja do rujna 2009. godine bili sudionici seminara županijskih stručnih vijeća. Broj ispitanika predstavlja 30% ukupne populacije učitelja razredne nastave Osječko-baranjske županije. Razina njihova obrazovanja kreće se od više stručne sprema do magistra primarnoga odgoja i obrazovanja.

Mjerni instrument

Model procjene općega plana i programa na tragu je istraživanja Harlanda (2002), Bezinovića (2010) te Baranović i suradnika (2006). U svojim su istraživanjima Harland te Baranović i suradnici za evaluaciju programa koristili se varijablama/dimenzijama koje predstavljaju standard za procjenu programa Europske Unije. To su: suvremenost, opsežnost, težina, zanimljivost, usklađenost s drugim predmetima istoga razreda, usklađenost s prethodnim i sljedećim razredom, korisnost za sadašnji i budući život učenika te zahtijeva li program promjenu. Navedeni je okvir evaluacije, za ovu svrhu, prilagođen specifičnostima programa tjelesne i zdravstvene kulture. Uz navedena obilježja u ovome dodana su i procjena tjednoga fonda sati nastave, temeljnih motoričkih znanja te mogućnost provedbe programa u lošijim materijalnim uvjetima. U konačnoj verziji, konstruirani upitnik ima 17 čestica za procjenu navedenih obilježja općega nastavnog plana i programa. Drugi se dio upitnika odnosio na dvije skupine nominalnih-klasifikacijskih varijabli. S prvim su skupom od 5 varijabli procijenjena socio-demografska obilježja ispitanika: *spol, dob, stručna sprema, radno iskustvo te sportsko iskustvo*. Drugi je skup od 5 varijabli procijenio uvjete rada u kojima se provodi plan i program

tjelesne i zdravstvene kulture: *prostor i oprema za nastavu, dostupnost literature i ostalih izvora informacija iz ovoga područja, suradnja s ostalim nastavnicima koji provode program TZK u školi, prosječni broj učenika u razrednom odjelu te opća procjena predznanja i sposobnosti učenika za praćenje ove nastave*. Odabir varijable sportsko iskustvo u funkciji je procjene motiviranosti razrednih učitelja. Može se pretpostaviti da bi učitelji s takvim iskustvom imali pozitivne stavove i veću motiviranost u provedbi programa. Uvjeti rada svakako mogu biti remeteći čimbenik kvalitete provedbe programa, a time i procjene njegove koncepcije. Iz toga su razloga i odabrani za istraživanje. Za procjenu je korištena Likertova ljestvica od pet stupnjeva – *potpuno se slažem (5), uglavnom se slažem (4), nisam siguran (3), uglavnom se ne slažem (2) do uopće se ne slažem (1)*.

Dobivena je zadovoljavajuća razina pouzdanosti upitnika (Cronbach $\alpha = 0,86$), a faktorskom analizom uz varimax rotaciju i PB kriterij ekstrahirana su tri značajna čimbenika s ukupno objašnjene zajedničke varijance od 52%. Dobivene dimenzije nazvane su 1. *korisnost i usklađenost programa*; 2. *opsežnost programa*; 3. *poželjne promjene programa* (Šumanović, 2012). Dobivene dimenzije predstavljaju pouzdane kriterije kojima je bilo moguće vrjednovati opći nastavni plan i program tjelesne i zdravstvene kulture.

Metode obrade podataka

Izračunati su osnovni deskriptivni parametri (aritmetička sredina i standardna devijacija) te frekvencije i postotci odgovora, a za utvrđivanje razlika među ispitanicima, s obzirom na klasifikacijske varijable i dobivene dimenzije upitnika, korištena je multivarijatna analiza varijance (MANOVA) s univarijatnim testovima razlika (ANOVA) i razinom pogreške zaključivanja od 0,05.

Rezultati i rasprava

Zastupljenost učitelja razredne nastave u kategorijama nominalnih varijabli

Analizom rezultata dijela upitnika koji se odnosio na dva skupa čestica, a s obzirom na socio-demografska obilježja i materijalne uvjete rada, dobivena je, već opće poznata, činjenica da je u populaciji učitelja, ne samo u Hrvatskoj, nego i u svijetu, najviše žena. Njihova je prevalencija izrazitija u segmentu razredne nastave, što potvrđuje i analiza ovog uzorka ispitanika u kojem je 95,5% učitelja ženskog spola i 4,5% muškaraca. Nadalje, učitelji su u varijabli *dob* podijeljeni u tri kategorije. U prvoj je njih 19,9% u dobi do 34 godine. U drugoj je njih 49,1% u dobi od 35 do 47 godina. U trećoj kategoriji je 31%

učitelja starih 48 godina i više. Varijabla *radno iskustvo* također ima tri kategorije. U prvoj je 23,4% učitelja koji imaju do 10 godina radnoga iskustva. U drugoj je 55,7% onih čije je radno iskustvo u rasponu od 11 do 24 godine. U trećoj je kategoriji 20,9% učitelja s više od 25 godina radnoga iskustva.

S obzirom na to da je najveći broj razrednih učitelja srednje i starije *dobi*, ne čudi da ih je i najveći broj u drugoj kategoriji varijable *stručna sprema*. 63% ispitanika ima višu stručnu spremu, a njih 36,3% visoku.

Sportsko iskustvo dijeli ispitanike u tri kategorije. 9,5% posjeduju natjecateljsko sportsko iskustvo, 69,2% rekreativno, dok 21,4% nema sportsko iskustvo. Sportsko ili rekreativno iskustvo odražava interese i oblikuje stavove učitelja prema tjelesnim aktivnostima. Ohrabrujući je rezultat da je 79% učitelja s takvim iskustvima, što upućuje na pretpostavku o kvaliteti njihova rada. Međutim, 21% učitelja nema navedena iskustva. Ova činjenica ukazuje i na skroman interes te kategorije ispitanika, a time vjerojatno i na slabiju motiviranost u nastavi toga predmeta.

Razredni učitelji procijenili su uvjete za provedbu plana i programa po sljedećim varijablama: 49,3% učitelja smatra da su prostor i oprema za nastavu u njihovoj školi *loši*, 34,3% *dobri*, a 16,4% *vrlo dobri*. *Dostupnost literature i ostalih izvora informacija iz ovoga područja* dijeli učitelje u tri kategorije: 25,9% njih ove uvjete procjenjuje lošima, 55,7% dobrim, a njih 18,4% vrlo dobrima. 15,9% učitelja *suradnju s ostalim nastavnicima koji izvode nastavu tjelesne i zdravstvene kulture u školi* procjenjuje lošom, 52,2% *dobrom*, a 31,8% *vrlo dobrom*. Dobra učiteljska suradnja nije samo poželjna za provedbu nastave, nego i za kvalitetnu organizaciju i ponudu izvannastavnih i izvanškolskih sportskih aktivnosti u školi. *Prosječni broj učenika u razrednom odjelu* podijeljen je u četiri kategorije. Razredni učitelji Osječko-baranjske županije u svojim odjelima imaju od 19 do 26 učenika. Učiteljska procjena predznanja i sposobnosti svojih učenika, prema dosadašnjim istraživanjima, važan su čimbenik kvalitete nastave, a time i provedbe programa. 12,9% učitelja procjenjuje ih lošima, 74,1% dobrima te 12,9% vrlo dobrima.

Analiza socio-demografskih obilježja ispitanika te procjene uvjeta rada upućuju na zaključak kako su razredni učitelji Osječko-baranjske županije većinom ženskoga spola, srednje životne dobi, više stručne spreme, s radnim iskustvom pretežno od 11 do 24 godine te rekreativnim sportskim iskustvom. Nastavu tjelesne i zdravstvene kulture većina provodi u slabijim materijalnim uvjetima. Dobro surađuju s ostalim nastavnicima koji provode tjelesnu i zdravstvenu kulturu u njihovoj školi. Predznanja i sposobnosti svojih učenika za praćenje nastave u ovome predmetu većina procjenjuje dobrima.

Rezultati deskriptivne analize

				%	%	%	%	%
	Opće karakteristike općeg plana i programa	A.S.	S.D.	Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Nisam siguran	Uglavnom se slažem	Potpuno se slažem
1	OPP je suvremen u koncepciji.	3,8	0,9	2,0	7,5	16,4	58,7	15,4
2	OPP je suvremen u sadržajima.	3,7	0,9	2,5	10,4	17,9	53,7	15,4
3	OPP je opsežan u ciljevima i zadaćama.	3,8	0,9	1,0	9,5	17,9	47,8	23,9
4	Opsežan u sadržajima.	3,7	1,0	2,5	14,4	16,4	44,3	22,4
5	Učenicima težak.	2,7	1,1	12,4	30,8	31,8	19,9	5,0
6	Učenicima zanimljiv.	3,9	0,9	1,5	5,5	17,9	54,2	20,9
7	Usklađen je s drugim predmetima istog razreda.	3,6	1,0	3,5	12,4	18,9	49,8	15,4
8	Usklađen s programom prethodnog i sljedećeg razreda.	4,2	0,8	0,5	4,0	7,0	55,7	32,8
9	Koristan za sadašnji život učenika	4,2	0,8	0,5	3,0	10,0	47,8	38,8
10	Koristan za budući život učenika.	4,3	0,9	0,5	3,5	12,9	26,9	56,2
11	Usklađen učenikovim sposobnostima i predznanjima.	3,8	0,9	1,0	9,5	17,9	54,7	16,9
12	Provediv i u lošim materijalnim uvjetima.	3,0	1,1	9,0	22,4	32,8	29,9	6,0
13	Okvirni plan i program daje nastavniku jasne smjernice za njegovu provedbu.	3,7	1,0	3,0	9,5	20,4	51,2	15,9
14	Zahtijeva veći fond sati za ostvarenje proklamiranih ciljeva.	3,3	1,1	6,0	22,4	22,4	37,3	11,9
15	Temeljna motorička znanja koja trebaju steći svi učenici, dobro su odabrana i raspoređena po razredima.	3,9	0,7	0,0	3,5	19,9	60,2	16,4
16	Okvirni plan i program zahtijeva promjenu u sadržajima.	3,2	0,9	1,5	24,4	35,3	33,8	5,0
17	Okvirni plan i program zahtijeva promjenu u ciljevima koji se u praksi trebaju ostvariti.	3,3	0,9	1,0	18,9	38,8	33,3	8,0

Tablica 1. Osnovni parametri i postotci odgovora razrednih učitelja u kategorijama čestica za procjenu općeg plana i programa: aritmetička sredina (AS), standardna devijacija (SD) te postotci odgovora po kategorijama (%)

Analiza čestica upitnika (Tablica 1.) ukazuje kako su razredni učitelji najviše prosječne vrijednosti procjene dali *korisnosti* programa (za sadašnji i budući život učenika) te usklađenosti s prethodnim i sljedećim razredom (čestice 8, 9 i 10). Temeljna se motorička znanja, koja su novina aktualnoga plana i programa, odnose na opseg programskih sadržaja koje bi u svakom razredu učenici trebali svladati na visokom stupnju kvalitete. 76% učitelja smatra kako su ona dobro odabrana i raspoređena po razredima. 75% učitelja procjenjuje predmet učenicima *zanimljivim*. Brojna istraživanja zaključuju kako je Tjelesna i zdravstvena kultura, osobito na ovoj razini, učenicima najomiljeniji nastavni predmet (Baranović i sur., 2006 i dr.). Većina se učitelja slaže kako je program *suvremen* u koncepciji i sadržajima (čestice 1 i 2). Procjena *težine* predmeta podijelila je razredne učitelje: 43% uglavnom se i potpuno ne slaže da je predmet učenicima težak, 32% nije sigurno, a 25% ih se uglavnom i potpuno slaže da je predmet učenicima težak. Razloge je moguće objasniti skromnom kvalitetom provedbe nastave ovoga predmeta u školama i različitim kompetencijama učitelja. Učitelji slabijom stranom programa procjenjuju *opsežnost* ciljeva, zadaća i nastavnih sadržaja. Kao što je moguće vidjeti iz tablice 1, veliki je postotak učiteljskih procjena u neutralnoj (3- nisam siguran) kategoriji stava. To se posebno odnosi na čestice 5, 12, 14, 16 i 17. Moguće je zaključiti kako dio učitelja nedovoljno poznaje plan i program ovoga predmeta kojeg u praksi treba ostvariti.

Deskriptivna analiza upućuje na zaključak kako učitelji *dobrim stranama općega plana i programa* procjenjuju njegovu korisnost, usklađenost, zanimljivost, temeljna motorička znanja i *suvremenost*. *Slabijim stranama* smatraju *opsežnost ciljeva, zadaća i sadržaja* koji se u nastavi trebaju ostvariti. Podijeljenih su stavova u procjeni *težine* plana i programa, *provedivosti* u lošijim uvjetima te *zahtjevima za promjenama*.

Rezultati analize razlika u procjeni općega plana i programa tjelesne i zdravstvene kulture

Kao što je u opisu instrumenta navedeno, s dobivenim latentnim dimenzijama (1) *korisnost i usklađenost programa*; (2) *opsežnost* i (3) *poželjne promjene* ušlo se u analize razlika među ispitanicama s obzirom na njihovu pripadnost pojedinoj kategoriji. Ispitanici su bili podijeljeni u kategorije kriterijskih varijabli za procjenu socio-demografskih obilježja i uvjeta rada. Odabrana je razina pogreške značajnosti od $p \leq 0,05$. Neke od izoliranih dimenzija negativno su skalirane. Posebno su obilježene i priložene uz svaku tablicu podataka. Gotovo sve varijable kojima se procjenjuju uvjeti rada (osim *broja učenika u razredu*) značajno razlikuju razredne učitelje u kvaliteti procjene općega plana i programa tjelesne i zdravstvene kulture. Prikazat će se samo one razlike koje su statistički značajne.

	Wilks	F	Df1	df 2	p
Dob	0,97	0,95	6	384	0,46

Wilks – Wilksova λ ; F – F vrijednost; df – stupnjevi slobode; p – razina značajnosti od 0,05

Tablica 2. Razlike u procjenama razrednih učitelja nastave različite dobi: MANOVA

Multivarijatna analiza (Tablica 2.) nije utvrdila značajnu razliku učiteljskih procjena u tri dimenzije s obzirom na dob ispitanika.

	Dob do 34 g.		Dob 35 – 47 g.		Dob iznad 47 g.		F	p
	N = 40		N = 100		N = 60			
	AS	SD	AS	SD	AS	SD		
Korisnost i usklađenost programa	- 0,41	0,92	0,10	0,99	0,11	0,99	4,56	0,01
Opsežnost programa	0,12	0,96	-0,08	0,95	0,06	1,08	0,78	0,45
Poželjne promjene u programu *	- 0,07	1,10	0,06	0,96	0,05	0,99	0,18	0,82

Legenda: (*) uz faktor oznaka je za negativno skaliranu dimenziju, AS – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija, N – broj entiteta u kategorijama kriterijske varijable, F vrijednost, p – razina značajnosti od 0,05

Tablica 3. Razlike u procjenama razrednih učitelja različite dobi: univarijatni testovi razlika ANOVA

Naknadnim post-hoc testom (Bonferroni test za višestruke komparacije) utvrđeno je kako su dobivene značajne razlike u procjeni *korisnosti i usklađenosti programa* između ispitanika 1. i 2. kategorije ($p=0,01$), kao i između 1. i 3. ($p=0,02$), dok između 2. i 3. Kategorije ($p= 1,00$) nema statistički značajne razlike. Mlađi su učitelji najkritičniji u procjeni korisnosti i usklađenosti programa. Razlike se mogu objasniti različitim radnim iskustvom. Stariji učitelji u većoj mjeri prepoznaju koristi predmeta, vještije ga *usklađuju* potrebama učenika, s drugim predmetima istoga razreda te s programom tjelesne i zdravstvene kulture prethodnog i sljedećeg razreda.

	Wilks	F	df 2	df 2	p
Prostor i oprema	0,92	2,44	6	386	0,02

Wilks – Wilksova λ ; F – F vrijednost; df – stupnjevi slobode; p – razina značajnosti (0,05)

Tablica 4. Razlike u stavovima učitelja razredne nastave na temelju prostora i opreme za nastavu: MANOVA

MANOVA potvrđuje da razredni učitelji koji različito procjenjuju uvjete prostora i opreme za nastavu različito ocjenjuju kvalitetu plana i programa.

	Loši		Dobri		Vrlo dobri		p
	N =	99	N =	69	N =	33	
Latentne dimenzije	AS	SD	AS	SD	AS	SD	
Korisnost i usklađenost programa	-0,18	1,04	0,09	0,85	0,34	1,05	0,02
Opsežnost programa	-0,06	0,96	0,01	0,97	0,16	1,16	0,50
Poželjne promjene u programu *	-0,09	0,97	0,07	1,03	0,11	1,00	0,44

Legenda: (*) uz faktor oznaka je za negativno skaliranu dimenziju, AS – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija, N – broj entiteta u kategorijama kriterijske varijable, F vrijednost, p – razina značajnosti od 0,05

Tablica 5. Razlike u procjenama učitelja razredne nastave na temelju prostora i opreme za nastavu: univarijatni testovi razlika

Analizirajući univarijatne rezultate razlika, utvrđeno je da su one značajne samo u dimenziji *korisnost i usklađenost programa*. Post-hoc analizom (Bonferronijev test za višestruke komparacije) utvrđeno je kako se samo 1. skupina razlikuje od druge ($p=0,01$) i treće ($p=0,02$). Kao što je ranije u radu navedeno, materijalni uvjeti rada (športski prostor, sprave i rekviziti) važan su čimbenik kvalitetne provedbe programa ovoga predmeta. Stoga rezultati istraživanja ne iznenađuju. Dobri materijalni uvjeti omogućuju bolju provedbu posebnih programskih zadataka – izvannastavne aktivnosti, obuka plivača, izleti i slične aktivnosti u školama. Ukupno omogućuju bolju realizaciju propisanih ciljeva i zadataka tjelesne i zdravstvene kulture. Moguće je zaključiti kako su za uspješnu provedbu propisanoga plana i programa neophodni bolji uvjeti *prostora i opreme* za nastavu od onih koji postoje u osnovnim školama Osječko-baranjske županije.

	Wilks	F	df 1	df 2	p
Dostupnost stručnih informacija	0,93	2,21	6	368	0,04

Wilks – Willksova λ ; F – F vrijednost; df – stupnjevi slobode; p – razina značajnosti

Tablica 6. Razlike u stavovima učitelja razredne nastave na temelju dostupnosti stručnih informacija: MANOVA

Kategorije učitelja u varijabli *dostupnosti stručnih informacija u školi* (tablica 6) značajno se razlikuju u procjeni plana i programa – MANOVA (razina je zaključivanja $p \leq 0,05$).

	Loša		Dobra		Vrlo dobra		F	p
	N =		N =		N =			
	AS	SD	AS	SD	AS	SD		
Korisnost i usklađenost programa	-0,27	1,00	0,00	0,93	0,40	1,10	5,04	0,01
Opsežnost programa	0,06	0,95	-0,08	0,96	0,15	1,18	0,88	0,42
Poželjne promjene u programu *	-0,12	1,15	-0,02	0,86	0,24	1,15	1,46	0,24

Legenda: (*) uz faktor oznaka je za negativno skaliranu dimenziju, AS – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija, N – broj entiteta u kategorijama kriterijske varijable, F vrijednost, p – razina značajnosti od 0,05.

Tablica 7. Razlike u stavovima učitelja razredne nastave na temelju dostupnosti stručnih informacija: univarijatni testovi razlika

Univarijatni testovi razlika pokazuju (tablica 7) ukazuju kako se razlike odnose na dimenziju *korisnost i usklađenost programa*. Naknadnim post-hoc utvrđeno je kako su razlike dobivene samo između 1. i 3. skupine ($p=0,01$), dok između 1. i 2. skupine ($p=0,30$) i 2. i 3. skupine ($p=0,10$) nema statistički značajnih razlika.

Bez obzira na obveze društva da osigura uvjete za rad škola, uloga učitelja u njihovu poboljšanje izuzetno je važna. To se osobito odnosi na odabir stručne literature i ostalih izvora informacija (primjerice, audio i audiovizualnih sredstava). Motivirani će učitelji pronaći različite načine da poboljšaju uvjete svoga rada, pa time i dostupnost stručne literature kako bi time usavršili svoje akademske kineziološke kompetencije. Može se zaključiti da je razrednim učiteljima potrebna veća motivacija prema ovome odgojno obrazovnom području.

	Wilks	F	df 1	df 2	p
Suradnja	0,94	1,96	6	386	0,07

Wilks – Wilksova λ ; F – F vrijednost; df – stupnjevi slobode; p – razina značajnosti

Tablica 8. Razlike u stavovima učitelja razredne nastave na temelju suradnje s ostalim nastavnicima istoga predmeta u školi: MANOVA

Prema ovom kriteriju MANOVA ne ukazuje na postojanje značajnih razlika u procjenama razrednih učitelja (tablica 8).

	Loša		Dobra		Vrlo dobra		F	p
	N =		N =		N =			
	AS	SD	AS	SD	AS	SD		
Korisnost i usklađenost	-0,23	1,00	-0,11	0,92	0,30	1,07	4,67	0,01

programa								
Opsežnost programa	-0,05	0,72	-0,11	0,98	0,21	1,13	2,11	0,12
Poželjne promjene u programu *	-0,15	1,21	0,06	0,94	0,02	0,99	0,54	0,59

Legenda: (*) uz faktor oznaka je za negativno skaliranu dimenziju, AS – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija, N – broj entiteta u kategorijama kriterijske varijable, F vrijednost, p – razina značajnosti od 0,05.

Tablica 9. Razlike u stavovima učitelja razredne nastave na temelju suradnje s ostalim nastavnicima istoga predmeta u školi: univarijatni testovi razlika

Univarijatne analize varijance pokazuju kako se razlike odnose (tablica 9) ponovno samo na dimenziju *korisnost i usklađenost plana i programa*. Naknadni post-hoc test utvrdio je kako su razlike dobivene između 1. i 3. skupine ($p=0,04$), kao i između 2. i 3. skupine ($p=0,02$), dok između 1. i 2. skupine ($p=1,00$) nema statistički značajne razlika. U drugim dvjema dimenzijama nisu dobivene razlike između skupina.

Suradnja učitelja razredne nastave i učitelja tjelesne i zdravstvene kulture u istoj školi izuzetno je važna za provedbu plana i programa tjelesne i zdravstvene kulture. Učitelji se koriste istim prostorom i opremom, zajedno izrađuju izvedbene programe, često zajedno izvode nastavu u istom prostoru, surađuju u organizaciji nastavnih i izvannastavnih aktivnosti i slično. Iako je važnost te suradnje izraženija u provedbi plana i programa, rezultati analize razlika ukazuju kako učitelji koji dobro i vrlo dobro surađuju s ostalima daju više ocjene korisnosti i usklađenosti programa.

	Wilks	F	df 1	df 2	p
Procjena predznanja i sposobnosti učenika	0,99	0,72	3	194	0,54

Wilks – Wilksova λ ; F – F vrijednost; df – stupnjevi slobode; p – razina značajnosti

Tablica 10. Razlike u stavovima učitelja razredne nastave na temelju opće procjene predznanja i sposobnosti učenika za praćenje nastave: MANOVA

Rezultati multivarijatnih analiza varijance (MANOVA; na razini zaključivanja od $p \leq 0,05$) ukazuju (tablica 10) da ne postoje značajne razlike u procjenama učitelja podijeljenih u kategorije varijable za *procjenu predznanja i sposobnosti* učenika za praćenje nastave tjelesne i zdravstvene kulture.

	Loša		Dobra		Vrlo dobra		F	p
	N =		N =		N =			
	AS	SD	AS	SD	AS	SD		
Korisnost i usklađenost programa	-0,60	1,04	0,02	0,99	0,47	0,72	7,99	0,00
Opsežnost programa	-0,05	0,95	-0,06	1,03	0,42	0,74	2,69	0,07
Poželjne promjene u programu *	-0,25	1,02	-0,05	0,98	0,53	0,96	4,77	0,01

Legenda: (*) uz faktor oznaka je za negativno skaliranu dimenziju, AS – aritmetička sredina, SD – standardna pogreška aritmetičke sredine, N – broj entiteta u kategorijama kriterijske varijable, F vrijednost, p – razina značajnosti od 0,05.

Tablica 11. Razlike u stavovima učitelja razredne nastave na temelju opće procjene predznanja i sposobnosti učenika za praćenje nastave: univarijatni testovi razlika

Univarijatne analize varijance ukazuju kako se učiteljske procjene ne razlikuju samo prema dimenziji *opsežnost programa*. Na dimenziji *Korisnost i usklađenost programa* naknadnim post-hoc (Bonferroni test za višestruke komparacije) utvrđeno je kako su dobivene razlike između 1. i 2. skupine ($p=0,01$), kao i između 1. i 3. skupine ($p=0,00$), dok između 2. i 3. skupine ($p=0,10$) nema statistički značajne razlike.

Učitelji koji sposobnosti i predznanja ocjenjuju dobrima i vrlo dobrima, u svome radu postavljaju pred učenike veće zahtjeve koje u nastavi i ostvaruju. Procjene na dimenziji *poželjne promjene u programu* značajno se razlikuju između 1. i 3. skupine ($p=0,01$) te između 2. i 3. skupine ($p=0,02$), dok između 1. i 2. skupine nema ($p=1,00$). 12% učitelja ocijenilo je mogućnosti svojih učenika lošima. Oni najslabije ocjenjuju korisnost i usklađenost ovoga programa. Ista skupina učitelja program ocjenjuju teškim te zahtijevaju njegove promjene u definiranim ciljevima, zadaćama i sadržajima.

Na temelju ukupnih rezultata analize varijance može se zaključiti da se učitelji najviše razlikuju u ocjeni korisnosti i usklađenosti programa. Učitelji koji su najslabije ocijenili uvjete rada smatraju kako plan i program nije vertikalno i horizontalno usklađen ni primjeren sposobnostima i predznanjima učenika. Razlike su značajne i prema dimenziji *poželjne promjene u programu*. Manja skupina razrednih učitelja koja predznanja i sposobnosti svojih učenika za praćenje programa ocjenjuje lošima, zahtijevaju promjene u ciljevima, zadaćama i sadržajima programa.

Iz svih prikazanih analiza rezultata istraživanja može se zaključiti da se većina ispitanika slaže kako je opći plan i program tjelesne i zdravstvene kulture opsežan u ciljevima, zadaćama i programskim sadržajima. Korisnim i usklađenim ga najbolje procjenjuje većina učitelja koji su srednje i starije dobi te oni koji imaju bolje uvjete rada.

Zaključak

Na uzorku od 202 učitelja razredne nastave Osječko-baranjske županije u Republici Hrvatskoj procijenjen je opći Nastavni plan i program tjelesne i zdravstvene kulture. Konstruiran je upitnik koji je sa 17 čestica ocjenjivao plan i program u obilježjima suvremenost, opsežnost, zanimljivost, težina, korisnost, usklađenost, temeljna motorička znanja, provedivost, jasnoća i poželjne promjene. Dobivene su zadovoljavajuće metrijske karakteristike s Chronbach (α) od 0,86. Poseban je dio upitnika procjenjivao socio-demografska obilježja ispitanika i njihove uvjete rada.

Deskriptivna analiza rezultata ocjenjuje *dobrim stranama općega plana i programa* njegovu korisnost, usklađenost, zanimljivost te odabir i distribuciju temeljnih motoričkih znanja. *Slabije su strane opsežnost ciljeva, zadaća i sadržaja koji se u nastavi trebaju ostvariti.* Podijeljeni su stavovi u procjeni težine programa, njegovoj *provedivosti* u lošijim uvjetima te *zahtjevima za promjenama.* Veliki postotak odgovora u neutralnoj kategoriji procjene (nisam siguran) ukazuje kako dio razrednih učitelja nedovoljno poznaje opći nastavni plan i program koji u praksi provodi.

Faktorska je analiza izolirala tri značajne dimenzije koje su definirane kao *korisnost i usklađenost programa, opsežnost programa i poželjne promjene u programu.* One su poslužile kao varijable s pomoću kojih su se utvrđivale razlike u procjenama ispitanika.

Analize varijance ukazuju kako se učitelji najviše razlikuju u ocjeni korisnosti i usklađenosti programa. Manji broj učitelja koji su najslabije ocijenili uvjete svoga rada smatraju program vertikalno i horizontalno neusklađenim te nedovoljno primjeren sposobnostima i predznanjima učenika. Razlike su značajne i prema dimenziji poželjne promjene u programu. Manja skupina razrednih učitelja koja predznanja i sposobnosti svojih učenika za praćenje programa ocjenjuje lošima, zahtijevaju promjene u ciljevima, zadaćama i sadržajima programa.

Rezultati istraživanja ukazuju kako je opći plan i program tjelesne i zdravstvene kulture *opsežan* u ciljevima, zadaćama i programskim sadržajima, koristan i usklađen kada se provodi u dobrim uvjetima rada.

Pri izradi novih predmetnih kurikula, što je sljedeći zadatak Ministarstva znanosti obrazovanja i sporta RH, potrebno je prilagoditi opseg plana i programa tjelesne i zdravstvene kulture uvjetima rada u školama i kompetencijama razrednih učitelja koje nisu na zavidnoj razini. Posebno je potrebno povećati motiviranost razrednih učitelja u provedbi ciljeva i zadaća tjelesnoga i zdravstvenog odgojno-obrazovnom području.

Literatura:

1. Baranović, B. i suradnici (2006). *Nacionalni kurikulum za obvezno obrazovanje u Hrvatskoj: različite perspektive*. Zagreb: Znanost i društvo.
2. Bezinović, P. (2010). *Samovrednovanje škola: Prva iskustva u osnovnim školama*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje; Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
3. Council of Europe, Committee of Ministers. (2003). Recommendation Rec(2003)6 of the Committee of Ministers to member states on improving physical education and sport for children and young people in all European countries. Strasbourg, Council of Europe, 30 April.
4. European Commission. (2002). *European Report of Quality of School Education, Fifteen Quality Indicators*, Bruxelles.
5. European Commission. (2007). *European Parliament Resolution on the Role of Sport in Education*. Strasbourg, 13 November.
6. Findak, V., Mraković, M., Metikoš, D., Neljak, B., & Prot, F. (1997). Procjene vrijednosti sadržaja tjelesne i zdravstvene kulture u osnovnoj školi. *Kineziologija*, 29(2), 61-69.
7. Hardman, K. (2008). Physical Education in schools. Global perspective. *Kinesiology*, 40(1), 5-28.
8. Jurić, M., Šumanović, M., & Viskić-Štalec, N. (1997). Učinak posebno programirane nastave na neka antropološka obilježja učenika drugog razreda osnovne škole In V. Findak & K. Delija (Eds.), *Zbornik radova 6. ljetne škole pedagoga fizičke kulture Republike Hrvatske, Praćenje i vrednovanje rada u tjelesnoj i zdravstvenoj kulturi, sportu i sportskoj rekreaciji*, Rovinj (pp. 156-158). Zagreb: Savez pedagoga fizičke kulture Republike Hrvatske.
9. Katić, R., Viskić-Štalec, N., & Šumanović, M. (1998). Utjecaj posebno programirane nastave tjelesnog odgoja na morfološki i motorički razvoj dječaka. *Sport u teoriji i praksi*, 3(2), 13-19.
10. Meyer, H. (2005). *Što je dobra nastava?* Zagreb: Erudita.
11. Morgan, P. J., & Hansen, V. (2008). Classroom teachers' perceptions of the impact of barriers to teaching physical education on the quality of physical education programs. *Research Quarterly of Exercise and Sport*, 79(4), 506-516.
12. Neljak, B. (2002). *Validacija planova i programa nastave tjelesne i zdravstvene kulture*. (Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu), Zagreb: Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
13. Pašalić, K. (2009). Stavovi i akademske kompetencije učitelja razredne nastave unutar nastavnog predmeta tjelesna i zdravstvena kultura. (Magistarski rad, Sveučilište u Zagrebu), Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
14. Republika Hrvatska (2005). *Plan razvoja odgoja i obrazovanja 2005-2010*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH.
15. Republika Hrvatska (2006). *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH.
16. Republika Hrvatska (2009). *Strategija razvoja školskog športa u RH od 2009 – 2014*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa i Hrvatski školski sportski savez.

17. Republika Hrvatska (2011). *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH.
18. Šumanović, M. (2012). *Evaluacija provedbe nastavnog plana i programa tjelesne i zdravstvene kulture u osnovnoj školi*. (Nepublicirana doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu), Zagreb: Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
19. Wiles, J., & Bondi, J. (1988). *Curriculum development. A Guide to Practice*. Prentice – Hall, Inc.

EVALUATION OF P.E. CURRICULUM – ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS

Abstract: The aim was to evaluate the curriculum of Physical Education (P.E.) in lower grades of elementary school by exploring the attitudes of elementary school teachers. The sample consisted of 202 teachers from the Osijek – Baranja County. The following curriculum features were looked into: interesting, up-to-date, useful, simple, detailed, synchronised, feasible, basic motor skills, clarity, modifications necessary. Factor analysis offered three dimensions that represent reliable criteria for the curriculum evaluation: *useful and synchronised; detailed; modifications necessary*. The results suggest that curriculum is mostly evaluated (highest scores) as useful and interesting by the teachers. It is considered very detailed in the area of aims, tasks and subject matter. There are conflicted opinions about the necessary modifications of the curriculum. The biggest difference in teachers' attitudes is found in the first dimension. The teachers with more working experience, as well as those who claimed to have satisfying working conditions, find the curriculum most useful and synchronised, and they demand no modifications of the curriculum. The majority of teachers agree that the curriculum is very detailed in the area of aims, tasks and subject matter. These results should be taken into account when designing a new P.E. curriculum.

Keywords: curriculum, teachers, attitudes, Physical Education, evaluation.

EVALUATION DES ALLGEMEINEN LEHRPROGRAMMS FÜR DEN SPORTUNTERRICHT IN DER GRUNDSCHULE - GRUNDSCHULLEHRER

Zusammenfassung: Das Ziel dieser Studie war mit Hilfe der Einstellungen von Grundschullehrern den allgemeinen Lehrplan für den Sportunterricht in Grundschulen zu bewerten. Die Stichprobe umfasste 202 Grundschullehrer in der Gespanschaft Osijek - Baranja. Es wurden die Merkmale des Programms beurteilt, nämlich das Moderne, das Interesse, die Nützlichkeit, die Schwierigkeit, die Ausführlichkeit, die Übereinstimmung, die Durchführbarkeit, die grundlegenden motorischen Fähigkeiten, die Klarheit, die wünschenswerten Änderungen. Mit Hilfe der Faktorenanalyse wurden drei latente Dimensionen erhalten, die zuverlässige

Kriterien darstellen, durch die es möglich ist, den allgemein Lehrplan zu bewerten. Dies sind *Nützlichkeit* und *Übereinstimmung*; *Ausführlichkeit* und *wünschenswerte Änderungen* im Lehrplan. Die Ergebnisse zeigen, dass die Grundschullehrer die Nützlichkeit und das Interesse am Programm am besten bewerten. Sie finden ihn umfangreich bei den Zielen, Aufgaben und Inhalten, während sie geteilter Meinung bei wünschenswerten Änderungen im Lehrplan sind. Die Analyse der Unterschiede bei den erhaltenen Dimensionen gibt an, dass sich Lehrer am meisten in der Auswertung der ersten Dimension unterscheiden. Die älteren Lehrer sowie diejenigen, die ihre Arbeitsbedingungen besser beurteilen, bewerten am besten die Nützlichkeit und die Übereinstimmung und fordern keine Änderungen am Programm. Der größte Teil der Lehrer ist sich einig, dass der allgemeine Lehrplan ausführlich in den Zielen, Aufgaben und Inhalten ist. Bei der Ausarbeitung eines zukünftigen Fachcurriculums sollten diese Ergebnisse in Betracht gezogen werden.

Schlüsselbegriffe: allgemeiner Lehrplan, Grundschullehrer, Einstellungen, Sportunterricht, Evaluation.